

УДК 336.53

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Е.В. Гойдін, магістр

Миколаївського національного аграрного університету

У статті досліджено наукові погляди щодо сутності місцевих бюджетів, визначено їх роль у соціально-економічному розвитку регіонів та основні проблеми функціонування. Обґрунтовано пріоритети розвитку місцевих бюджетів. Зазначається, що місцеві бюджети відображають фінансове забезпечення місцевих органів влади.

***Ключові слова:** місцеві бюджети, доходи, видатки, міжбюджетні трансферти, фінансове забезпечення, соціально-економічний розвиток, бюджетна децентралізація.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки України характеризується динамічними змінами, які охопили усі сфери суспільного життя, у тому числі й систему органів місцевої влади. Все більш відчутною стає їх роль в економічному і соціальному розвитку територій. Проголошені принципи бюджетної децентралізації та автономності органів місцевої влади для втілення у життя вимагають належного наукового обґрунтування подальших реформ у цій сфері [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовні дослідження щодо зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування, оптимізації механізму формування місцевих бюджетів, визначення обсягів міжбюджетних трансфертів досліджували такі вітчизняні вчені: О. Василик, О. Данілов, О. В. Зайчикова, О. Кириленко, В. Кравченко, І. Луніна, В. Опарін, К. Павлюк, Ю. Пасічник, О. Сунцова, Л. Тарантул, С. Юрій та ін..

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності місцевих бюджетів, визначення їх ролі у розвитку адміністративно-територіальних одиниць, обґрунтування напрямків вдосконалення формування фінансових ресурсів місцевих органів влади.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єднана територіальна громада виходить на якісно інший рівень функціонування: це посилює обов'язки

та відповідальність, насамперед, місцевих органів влади. Бюджетний кодекс України, всупереч положенням норм Конституції України та Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, розмежовує поняття “місцевий бюджет” та “бюджети місцевого самоврядування”. Так, ст. 2 БКУ визначає, що бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об’єднань, в свою чергу, місцевими бюджетами є бюджет обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування [2].

У Конституції України вживається поняття “місцеві бюджети”, а саме, ст. 142 визначає, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об’єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [7].

Також, відповідно до ст. 1 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” [12], “бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) - план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування”.

Відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу саме обласні та районні бюджети вважаються місцевими [2]. Економічний зміст поняття «бюджет» трактується Бюджетним кодексом як «...план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду» [2].

Економічна сутність місцевих бюджетів виявляється у формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих, селищних та сільських рад, та використання цих фінансових ресурсів на фінансування, утримання та розвиток соціальної інфраструктури, місцевого господарства [14].

Тобто, місцеві бюджети - це план утворення та використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування [2].

На думку К.В. Павлюк, яка займалася дослідженням питання стосовно формування та виконання доходів місцевих бюджетів, місцеві бюджети - це фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань та функцій, покладених на органи місцевого самоврядування [11].

Місцевий бюджет є основним інструментом, за допомогою якого місцева влада може впливати на локальну активність, створювати умови для економічного та соціального піднесення території своєї юрисдикції [12].

Кириленко О.П. дає характеристику місцевому бюджету у трьох аспектах.

По-перше, це правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади отримують легітимне право на розпорядження певними фондами грошових ресурсів.

По-друге, це план (кошторис) видатків і доходів відповідного місцевого органу влади чи самоврядування.

По- третє, це економічна категорія. Сунцова О.О. визначає місцеві бюджети як сукупність розподільчих відносин, які виникають у зв’язку з утворенням та використанням фондів грошових засобів місцевих органів влади в процесі перерозподілу національного доходу з метою забезпечення розширеного відтворення та задоволення соціальних потреб суспільства [13].

А.Б. Борисов зазначав, що місцевий бюджет - це бюджет адміністративно-територіальних одиниць, що управляються місцевими органами влади [1, с. 43].

С.В. Мочерний надає твердження, що місцевим бюджетом виступає кошторис щорічних доходів і видатків місцевих органів влади, що визначається державним устроєм і відповідним адміністративним поділом [9, с. 121].

В.М. Опарін визначає, що місцеві бюджети - бюджети адміністративно-територіальних одиниць, призначені для фінансового забезпечення закріплених і делегованих відповідним місцевим органам влади і самоврядування функцій [10, с. 183].

Погляди І.І. Єфремова базуються на визначенні місцевих бюджетів як економічної категорії, яка виражає сферу економічних відносин суспільства, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням централізованих грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні місцевих органів влади і призначені для соціально- економічного розвитку певних регіонів країни [5].

Виходячи з вищесказаного слід зазначити, що місцевий бюджет -це план утворення грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням місцевих рад, та використання цих фінансових ресурсів для забезпечення реалізації завдань, функцій, а також повноважень покладених на органи місцевого самоврядування. Роль і значення місцевих бюджетів в економічній системі держави безпосередньо зумовлені типом економічної системи, обраними цілями та пріоритетами суспільного розвитку [8, с. 218].

Для стимулювання громад до об'єднання, а також з метою забезпечення ресурсної бази бюджетів ОТГ для фінансування видаткових повноважень Бюджетним кодексом України (далі - Кодекс) визначено особливості формування бюджетів цих громад (ч. 4 ст. 67 Кодексу). Особливостями формування бюджетів ОТГ є:

По-перше, бюджети ОТГ мають міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Тобто, законом про державний бюджет на плановий рік цим бюджетам затверджуються обсяги міжбюджетних трансфертів. Це - базова дотація, освітня субвенція, медична субвенція, інші субвенції та дотації, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів (статті 97, 99, 100, 102, 103-2, 103-4 і 108 Кодексу).

По-друге, до бюджетів ОТГ, крім доходів, що отримували бюджети до їх об'єднання, зараховується 60% податку на доходи фізичних осіб. Раніше цей податок зараховувався до районного бюджету.

По-третє. За рахунок бюджетів ОТГ, крім видатків на здійснення самоврядних повноважень, фінансуватимуться видатки, які делегуються державою їм на виконання, а саме: видатки на утримання закладів бюджетної сфери – освіти, культури, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, соціального захисту та соціального забезпечення (перелік видатків визначено ст. 71, 89 і 91 Кодексу)

. Джерелом фінансування видатків є як доходи, закріплені Кодексом за бюджетами ОТГ, так і міжбюджетні трансферти з державного бюджету (базова дотація, освітня та медична субвенції, інші дотації та субвенції).

Бюджети ОТГ беруть участь у горизонтальному вирівнюванні податкоспроможності. Дана система вирівнювання передбачає, що місцевим бюджетам з рівнем податкоспроможності (середні надходження на 1 мешканця) нижче 0,9 середнього показника по Україні для підвищення рівня їх забезпеченості надається базова дотація (80 відсотків суми, необхідної для досягнення показника 0,9).

Роль місцевих бюджетів є багатогранною, адже саме вони виступають: важливим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності; важелем здійснення перерозподільних процесів; фінансовою базою місцевого самоврядування; інструментом реалізації державної регіональної політики; планами формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень; головним джерелом фінансових ресурсів для утримання і розвитку місцевого господарства, вирішення місцевих проблем; основою забезпечення конституційних гарантій, вирішення соціальних проблем, піднесення рівня добробуту населення

Роль місцевих бюджетів великою мірою визначається часткою доходів та видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України, яка свідчить про участь місцевого самоврядування у розв'язанні актуальних проблем розвитку держави, певну обмеженість функцій центральних органів влади. Така частка є загальним показником, який відображає рівень фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, дає змогу оцінити ступінь розвитку місцевих бюджетів.

Висновки. Отже, значущість ролі місцевих бюджетів полягає в її різноманітності, адже вони є: важливим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності; інструментом макроекономічного регулювання; важелем здійснення перерозподільних процесів; фінансовою базою місцевого самоврядування; інструментом реалізації державної регіональної політики; планами формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень; основним важелем фінансового вирівнювання; головним джерелом фінансових ресурсів для утримання і розвитку місцевого господарства, розв'язання місцевих проблем.

Інформаційні джерела

1. Борисов А.Б. Місцеві бюджети як чинник стабільності розвитку регіонів: навчальний посібник / А.Б. Борисов, В.Ю. Ніколенко, С.М. Свешніков, В.В. Юрченко. – К. : ЦУЛ, 2016. – 241 с.
2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : від 08.07.2010 № 2456-УІ-ВР - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2014 рік. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring %20Quarter %202014/ukr/KV_IV_2014_Monitoring_ukr.pdf](http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring%20Quarter%202014/ukr/KV_IV_2014_Monitoring_ukr.pdf)
4. Василик О.Д. Бюджетна система України [Текст]: Підручник для студ. вищ. навч. закладів/ О. Д. Василик, К.В. Павлюк; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. - К. : Центр навчальної літератури. - 2012. - 539 с.
5. Ефремов І.І. Місцеві бюджети та бюджети місцевого самоврядування: проблеми правового визначення / І. І. Ефремов // Форум права,- 2017 - №1. - С. 157-161.
6. Кириленко О.П. Місцеві фінанси [Текст]: навч. посібник / О.П. Кириленко. – Тернопіль : Астон, 2014 - 140 с.
7. Конституція (Основний Закон) України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року [із змінами і доповненнями, внесеними законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-ІУ]. - Київ : Атіка, 2016. - 46 с.
8. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України [Текст]: навч. посібник / В.І. Кравченко. - К. : Київ, 2017. -487с.
9. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія [Текст]: У трьох томах. ТІ / Редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. Ред.) та ін. - К.: Видавничий центр «Академія», 2010 - 864 с.
10. Опарін В.М. Бюджетна система [Текст]: навч. - метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В.М. Опарін, В.І. Малько., С.Я. Кондратюк. - К.:КНЕУ, 2010. - 208 с.
11. Павлюк К.В. Формування доходів місцевих бюджетів [Текст] / К.В. Павлюк // Фінанси України. - 2016. - № 4. - С. 24 - 37.
12. Про місцеве самоврядування в Україні // Закон України від 21.05.1997 № 280/97- Із змінами і доповненнями // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
13. Сунцова О.О. Місцеві фінанси [Текст]: навч. посібник / О.О. Сунцова. - К.: ЦУЛ, 2016.-4 8 8 с.

14. Федосов В.М. Сутність і проблематика бюджетування: українські реалії [Текст] /В.М. Федосов, Т.С. Бабич // Фінанси України. - 2016. - №1. - С. 3-23.

Науковий керівник - канд. екон. наук, доцент Рябенко Г.М.